

התקנה השניה, תקנת חכמים בימי נחמיה, שגזרו אז שלא לטלטל אפילו כלים, כי היה הדור פרוץ באיסורי שבת, וכדי לגדור פרצותיהם החמירו עליהם, ובמשך הזמן הקלו מהגזירה בכלים מסויימים⁽⁵⁾.

חומר התקנה הזו הוקל אחר כך על ידי חכמים, ונשארה רק הגזירה על כלים שמלאכתם לאיסור, שלא לטלטלם אלא לצורך גופם ומקומם.

טול בידו ויאכיל.

ובבית יוסף [ריש סימן שיח] הביא מחלוקת הרשב"א והרא"ש כיצד ההלכה בשוחט לחולה בשבת אם מותר לבריא, וביאר שנחלקו לפי מאן דאמר שרבי שמעון חולק ומתיר לטלטל אפילו בעלי חיים שמתו, האם התירם גם באכילה, או שאיסור אכילה במוקצה חמור מאיסור טלטול. וכיון שלמאן דאמר זה מותר להאכילם לכלבים, מוכח שאיסור אכילה לאדם, חמור מאיסור שמוש במוקצה.

ועיין בשטמ"ק בריש המסכת שרק אכילה נאסרה במוקצה מדאורייתא משום חוסר הכנה. ואילו השתמשות וטלטול אסורין מדרבנן משום הוצאה. ועיין בהקדמת החתם סופר, ובהערה הבאה.

5. בפסחים [מז ב] ילפינן איסור מוקצה מן התורה, דכתיב והכיננו את אשר יביאו, וברש"י [ביצה ב ב ד"ה והכיננו, ד א ד"ה הכנה] נקט שכך נשארה המסקנא שאיסור מוקצה מן התורה, וביתר ביאור נקט [בדף כו ב] כי "מאן דלית ליה מוקצה הכנה מבעוד יום בעי דכתיב והכיננו", עי"ש. [ועיין בדבריו בדף יב א ובהערה 5 שם]. והריטב"א בסוכה [מו ב] כתב שרבי יהודה למד לאסור מוקצה במיגו דאיתקצאי מדכתיב והכיננו, ועיין להלן הערה 7.

וכתבו האחרונים [חתם סופר בהקדמה למהדו"ת, קהלת יעקב לבעל הנתיבות בהל' יו"ט תצח טו, ותקט טו, ובאפיקי ים ח"ב יז] שחסרון הכנה שהוא מן התורה, שייך רק לענין אכילה והשתמשות, אך איסור טלטול אינו אלא

גזירה דרבנן משום חשש הוצאה. וכדבריהם מבואר להדיא בשיטה מקובצת בריש המסכת. אולם ברמב"ן במלחמות [ריש ביצה] משמע שגם איסור טלטול אסמכוה רבנן על הכתוב "והכיננו", שנצטוינו להכין כל צרכי שבת כדי שלא יצטרך למחר לחזור ולטרוח בסעודה שמא יבא לעשות בה מלאכה או טלטול האסורין. [עיין בדבריו שטעם זה שייך רק ביו"ט ולא בשבת]. וכן כתב בחיי אדם כלל סו.

אכן כל מחלוקתן רק לגבי איסור מוקצה, שהיא גזירה קדומה לגזירת נחמיה, אולם גזירה נוספת גזר נחמיה בימי בית שני לאסור אף את הכלים בטלטול [שבת קכג ב], ובתחילה גזר גם על כלי שמלאכתו להיתר שלא יטלטלוהו אפילו לצורך גופו, מפני שפרצו באותו הדור את איסורי השבת, וכשחזרו ונזהרו באיסורי שבת, שבו חכמים והקלו בטלטול כלים, חוץ מכלים שמלאכתן לאיסור שנשארו באיסור טלטול מחמה לצל. ועיין עוד בהערה הבאה. [ועיין ריטב"א בשבת קכג ב שאף גזירת כלים היתה מפני שלא יבא להוציא, וכהשגת הראב"ד. אך רש"י [שם קכד ב] כתב שלא נזהרו בכלל איסורי שבת. וכדף ה ב הערה 4 נבאר איך יכל בית דין שאחריו לבטל גזירתו].

ובשו"ע הרב [שח יז] הוכיח שגזירת טלטול מוקצה קדומה לנחמיה, ממה שאסרו לטלטל את דוד המלך כשמת בשבת [שבת ל א] ואולם יש לדחות ראייה זו, לפי ביאור החתם סופר [בחידושיו לשו"ע שיא] שאסרו לטלטלו מפני שרצו להעבירו מרשות לרשות, ולא משום איסור מוקצה.